

Рубашенко Микола Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ПІДТРИМКИ РІШЕНЬ (ДІЙ) АГРЕСОРА,
СПІВПРАЦІ З АГРЕСОРОМ, НЕВИЗНАННЯ ПОШИРЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ (Ч. 1 СТ. 111-1 КК):
ОКРЕМІ ПРАВОІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІ
ПРОБЛЕМИ**

*Дослідження за підтримки НФДУ
(проект № 2021.01/0106)*

Законом України № 2108-ІХ від 03.03.2022 КК було доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», у частині першій якої передбачено відповідальність, зокрема, за вчинені громадянином України публічні заклики до підтримки рішень (дій) держави-агресора, збройних формувань та (або) окупаційної адміністрації держави-агресора (далі - агресора), до співпраці з агресором, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Чимало вже йшлося на сторінках юридичної літератури про критику законодавчої новели. У цій доповіді хотілося б звернути увагу на окремі вади, яких допустився законодавець в процесі криміналізації передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК публічних закликів, та поміркувати над шляхами її виправлення.

Публічні заклики до вчинення певних діянь, як суспільно небезпечне діяння, вже достатньо давно відоме вітчизняному кримінальному праву. Його поняття має наскрізну природу, про що вже йшлося в попередніх

публікаціях¹. Важливо, що до 16.03.2022 в усіх випадках їх передбачення в Особливій частині КК (ч. 2 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ч. 1 ст. 258-2, статті 295, 299, 436, ч. 2 ст. 442 КК), як діянь, вони формулювалися законодавцем в альтернативі з іншим, пов'язаним за змістом діянням, - розповсюдженням (поширенням) матеріалів із закликами. Однак у ч.1 ст. 111-1 КК всупереч традиційному способу законодавчого викладення розповсюдження матеріалів із відповідними закликами не передбачено². Варто зазначити, що в кореспондуючій ст. 436-2 КК така альтернатива, нехай і у викривленому вигляді, проте все ж таки простежується: у ч. 1 ідеться про такі інформаційні діяння, як виправдання, визнання правомірною, заперечення агресії чи окупації, а так само про глорифікацію агресора, а в ч. 2 - про поширення матеріалів із таким змістом.

А проте публічні заклики та розповсюдження матеріалів із закликами - це два поняття, що позначають різні діяння, вони є наскрізними та завжди передбачаються паралельно (альтернативно). За тими статтями КК, у яких аналізовані діяння передбачені альтернативно, вони суттєво різняться за змістом: публічні заклики - це інформаційні діяння, предметом яких є власне інформація відповідного змісту, яка й доводиться до відома адресату (публіки); натомість при поширенні матеріалів предметом є матеріальний носій такої інформації, який спрямовується адресату, але із змістом якого останній може й не ознайомитися³. Тож дії осіб, які поширювали газети чи листівки, електронні матеріали (відео, репост повідомлення та ін.) з караними, напр. за статтями 109 чи 110 КК закликами, кваліфікувалися в судовій практиці саме як розповсюдження матеріалів, а не публічні заклики. Зважаючи на це, закономірно виникає питання про кваліфікацію подібних

¹ Рубашенко М.А. Публічні заклики як наскрізний кримінально-правовий термін: постановка питання. Проблеми законності. 2017. Вип. 138. С. 142-149. URL: plaw.nlu.edu.ua/article/download/108962/106112.

² До речі, так само не передбачена вона і стосовно публічних закликів до проведення незаконних виборів або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111-1 КК).

³ Рубашенко М.А. Щодо розмежування публічних закликів та розповсюдження матеріалів із закликами як самостійних форм злочину, передбаченого ст. 110 КК України. *Юридична осінь 2014 року* : зб. тез доп. та наук. повідомл. (Харків, 14 листоп. 2014 р.). Харків, 2014. С. 120-123.

дій, якщо змістом відповідних матеріальних носіїв були заклики, передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК.

Очевидними тут є два можливі варіанти (щонайменше): а) ч. 1 ст. 111-1 КК не передбачає розповсюдження матеріалів, а отже воно не є караним, б) такі діяння (поширення матеріалів) охоплюються публічними закликами. У судовій практиці за ч. 1 ст. 111-1 зрозуміло був підтриманий другий підхід¹, тобто поняття «публічний заклик», використане у ч. 1 ст. 111-1 КК, набуло іншого значення, відмінного від того, що використовується в інших статтях Особливої частини КК, що в підсумку також деформувало наскрізний характер цього поняття в кримінальному законодавстві. Воно є ширшим та включає в себе також і розповсюдження матеріалів із закликами.

Аналогічний випадок, коли одне й те ж поняття, що позначає діяння, має різний обсяг залежно від того, чи передбачено воно в альтернативі з іншим діянням, має місце із незаконним носінням та зберіганням певних небезпечних предметів. De-facto судова практика виходить із того, що якщо в диспозиції статті (частини статті) законодавець відобразив обидва ці діяння, то вони набувають свого специфічного (вузького) змісту, наприклад, у ч. 1 ст. 263 КК (див. відповідні роз'яснення в п. 11 ППВСУ № 3 від 26.04.2002 р.). Натомість у випадку, якщо диспозиція статті (частини статті) передбачає лише зберігання певного предмету (а його носіння не передбачено), то поняття «зберігання» набуває ширшого обсягу та охоплює також і носіння, що має місце в статтях 307 і 309 КК (див. відповідні роз'яснення в п. 3 ППВСУ №4 від 26.04.2002 р.).

Те, що судова практика обрала саме такий підхід, не стало несподіванкою, хоча, безсумнівно, з точки зору правової визначеності це далеко не зразок для наслідування. У будь-якому разі вказана законодавча особливість ч. 1 ст. 111-1 КК і обраний судовою практикою підхід оголили

¹ Див. напр. вироки: Малиновського районного суду м. Одеси від 3 квітня 2023 р. у справі № 521/8735/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109958059>; Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська від 18 травня 2023 року у справі № 207/2441/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110930315> та ін.

(зробили видимим) питання, яке до цього було прихованим: чи є взагалі потреба в альтернативному (паралельному) передбаченні публічних закликів та розповсюдження матеріалів із такими закликами, як самостійних діянь? Якщо так легко можна змінити обсяг поняття «публічні заклики» без того, щоб той чи інший прояв розповсюдження матеріалів перестав бути караним, то й немає потреби в останньому. Додатковим аргументом на користь цього свідчить і те, що окремим діянням у ч. 1 ст. 111-1 КК визнається також публічне заперечення агресії/окупації, яке також є інформаційним діянням, однак щодо нього так само відсутня альтернатива у вигляді розповсюдження (поширення) матеріалів, які містять такі заперечення, що однак не створило проблем для прокуратури та суду в притягненні винних у поширенні таких матеріалів із запереченнями до відповідальності як за саме публічне заперечення.

Таке розширення змісту та обсягу поняття, що позначає суспільно небезпечне діяння, викликає критику не тільки через деформацію наскрізного його характеру і сумніви в дотриманні правової визначеності. Виникають побоювання щодо меж такого розширення, адже в окремих статтях КК, у яких передбачено відповідальність за розповсюдження матеріалів із закликами, також альтернативно передбачаються й такі діяння, як виготовлення таких матеріалів (ч. 1 ст. 258-2, ст. 295, ст. 436, ч. 2 ст. 436-2, ч. 2 ст. 442 КК) і їх зберігання (ч. 1 ст. 258-2, ст. 295) з метою розповсюдження. Чи не буде спокуси вважати, що й виготовлення матеріалів чи їх зберігання з метою поширення також слід охопити поняттям публічного заклику? Уважаю, що такий підхід був би помилковим, оскільки вказані діяння мають іншу природу - самі собою вони лише створюють умови для вчинення інформаційних діянь в майбутньому, що свідчить про їх усічену конструкцію складу. Тож виготовлення матеріалів, що містять передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК заклики, чи їх зберігання з метою подальшого поширення - слід визнавати готуванням до публічних закликів (ч. 1 ст. 14, ч. 1 ст. 111-1 КК).

Кримінальне законодавство воєнного часу: правотворчі та правозастосовні проблеми. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кримінальне законодавство воєнного часу: правотворчі та правозастосовні проблеми». 26 травня 2023 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 173 с.

Випуск містить тези виступів учасників на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінальне законодавство воєнного часу: правотворчі та правозастосовні проблеми», що відбулася 26 травня 2023 р.

Для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, а також юристів-фахівців.

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ в матеріалах виступів і повідомлень несуть автори.